

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ธุรกิจในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นธุรกิจประเภทการผลิตกรรม (Manufacturing) ประเภทซื้อขายไป (Merchandising) หรือประเภทบริการ (Service) จะมีวัตถุประสงค์ของแต่ละองค์กรผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจในกิจการจะนำวัตถุประสงค์มาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย โดยวัตถุประสงค์ของแต่ละองค์กรจะบรรลุถึงความสำเร็จหรือไม่ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างซึ่งปัจจัยที่สำคัญมากประการหนึ่งคือข้อมูลทางการเงินบัญชี (ศศิวิมล มีอำพล, 2543) ในการจัดทำงบการเงินผู้ทำบัญชีจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 โดยให้ยึดหลักการบัญชีและวิธีปฏิบัติทางการบัญชีที่รับรองทั่วไปหรือมาตรฐานการบัญชี ซึ่งสภาวิชาชีพบัญชีได้มีการทบทวนและปรับปรุงเพิ่มเติมมาตรฐานการบัญชีที่สำคัญหลายฉบับเพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Financial Reporting หรือ IFRS) อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลที่เหมาะสมมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร นักลงทุน เจ้าหนี้ รัฐบาล ฯลฯ (สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2546) หน่วยงานกำกับดูแลทั้งภาครัฐและเอกชน กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้งบการเงิน โดยเฉพาะบริษัทซึ่งอยู่ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ตามมาตรา 56 และมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้กำหนดให้งบการเงินของบริษัทจดทะเบียนที่ออกหลักทรัพย์ต้องได้รับการสอบทานหรือตรวจสอบและรับรองจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่ได้รับความเห็นชอบ และอยู่ในบัญชีรายชื่อที่สำนักงานคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์ให้ความเห็นชอบไว้ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลในงบการเงินที่บริษัทจัดทำขึ้นนั้นผ่านการตรวจสอบเป็นอย่างดี มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ รวมถึงคณะกรรมการบริษัทซึ่งจะทำหน้าที่ในการกำกับดูแลผู้บริหารให้การเปิดเผยข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความ โปร่งใส ยุติธรรม รับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นส่วนน้อย และการวิเคราะห์โครงสร้างทางการเงินเพื่อทราบถึงเสถียรภาพและความเสี่ยงของกิจการ

สิ่งสำคัญจากข้อมูลทางการเงินที่ผู้ใช้งบการเงินต้องการทราบและให้ความสำคัญเป็นอย่างมากคือ ข้อมูลผลการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่งคือ กำไร ซึ่งจากการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่ผิดพลาดหรือจงใจปกปิดข้อมูล เช่น ปัญหาวิธีทางการบัญชีกับการล้มละลายของเอนรอน

(อังครัตน์ เปรียบจริยวัฒน์, 2545) ของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือกรณีการตกแต่งบัญชีของ
ผู้บริหารบริษัทแห่งหนึ่งที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (สุชาติ เหล่าปรีดา,
2548) ทำให้ผู้ใช้งบการเงินต้องคำนึงถึงคุณภาพของกำไร (Quality of Earnings) ซึ่งคุณภาพกำไร
จะแตกต่างกันไปสำหรับความต้องการใช้ข้อมูลหรือผู้วิเคราะห์แต่ละคน บางคนมองคุณภาพกำไร
ในแง่ความยั่งยืนของผู้บริหารไปจากหลักความระมัดระวังในการจัดทำตัวเลขกำไร (White et al.,
1998, อ้างถึงใน วรศักดิ์ ทุมมานนท์, 2543) บางคนมองคุณภาพกำไรในแง่บทบาทของหลักการ
บัญชีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวเลขกำไรของบริษัท (Beaver & Dukes, 1972) บางคนมอง
คุณภาพกำไรในแง่ความสามารถของกำไรในการเปลี่ยนกลับมาเป็นเงินสดที่จะสามารถนำไป
จัดสรรได้ (Distributable Cash) ซึ่งก็คือมุมมองของผู้ลงทุนที่สนใจในศักยภาพของกิจการในการ
จ่ายเงินปันผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Stickney, 1996) ซึ่งคุณภาพกำไรที่กำหนดขึ้นจาก
“การตัดสินใจทางปฏิบัติ” จะมุ่งไปที่สิ่งสูงใจ ความชำนาญของผู้ทำบัญชีและ ผู้สอบบัญชี โดยการใช้
ดุลยพินิจ การคาดการณ์ และประมาณการ ซึ่งเป็นผลให้การปฏิบัตินั้น ไม่เป็นไปตามความตั้งใจให้
ปฏิบัติตามมาตรฐาน และสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการตกแต่งตัวเลขทางการบัญชีก็คือ พฤติกรรมความ
ต้องการผลประโยชน์ (The Positive Accounting Theory) (Watts & Zimmerman, 1986, อ้างถึงใน
วรศักดิ์ ทุมมานนท์, 2543) หรือ ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) (Jensen & Meckling, 1976)
ซึ่งมองว่าทุกคนต้องการผลประโยชน์สูงสุดเพื่อตนเองจนเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างกัน
(Conflict of Interest) ระหว่างตัวการ (Principal) กับตัวแทน (Agent) หรือผู้บริหารกับผู้ถือหุ้น
ซึ่งต่างมีความต้องการผลประโยชน์คือ ผู้บริหารต้องการผลตอบแทนสูงส่วนผู้ถือหุ้นก็ต้องการ
ผลตอบแทนสูงเช่นกัน จนเป็นสาเหตุให้เกิดต้นทุนการมีตัวแทน (Agency Cost) ขึ้น

ในการตกแต่งตัวเลขทางการบัญชี (Creative Accounting) หรือ การบริหารกำไร
(Earnings Management) และ การปรับเกลี้ยกำไร (Income smoothing) มีพฤติกรรมปฏิบัติที่
แตกต่างกันไป Ayres and Hethcox (1994) มองว่าพฤติกรรมตกแต่งตัวเลขที่สำคัญอย่างหนึ่ง
คือ การใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารในการบริหารกำไรผ่านรายการคงค้าง (Accrual management) เป็น
การปรับเปลี่ยนประมาณการทางการบัญชีเพื่อเกลี้ยกำไรให้ไปสู่ทิศทางของเป้าหมายที่ผู้บริหาร
ต้องการ งานวิจัยในอดีตของ Healy (1985) พบว่าแบบแผนของโบนัส จะมีผลต่อการจูงใจให้
ผู้บริหารทำการเลือกวิธีการทางบัญชี และรายการคงค้าง เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด และ Klein
(2002) วิจัยความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของ คณะกรรมการตรวจสอบ คณะกรรมการบริษัท กับ
การบริหารกำไร พบว่าความเป็นอิสระของคณะกรรมการตรวจสอบ และความเป็นอิสระของ
คณะกรรมการบริษัทมีความสัมพันธ์เชิงลบกับรายการคงค้างเกินปกติ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา
คุณลักษณะใดของ คณะกรรมการบริษัท ผู้สอบบัญชีและ โครงสร้างทางการเงินที่มีความสัมพันธ์

กับการบริหารกำไร โดยผ่านรายการคงค้างหรือในที่นี้จะเรียกว่ารายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากผลงานวิจัยในอดีตของ Healy (1985) และ Klein (2002) ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง คณะกรรมการบริษัท (Executive Board) ผู้สอบบัญชี (Auditor) และ โครงสร้างทางการเงินของกิจการ (Capital Structure) ว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับการบริหารกำไร โดยผู้ศึกษาเห็นด้วยกับ (Ayres & Hethcox, 1994) ว่าการบริหารกำไร โดยผ่านรายการคงค้างนั้น น่าจะเป็นที่แพร่หลาย เนื่องจากรายการคงค้างเป็นส่วนหนึ่งของข้อสมมติฐานในการจัดทำบัญชี ซึ่งสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามมาตรฐานการบัญชีแต่ละเรื่อง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหารได้ โดย ไม่คิด มาตรฐานการบัญชี โดยใช้ตัวแบบรายการคงค้างที่ทำการวิจัยโดย Healy (1985) ในการศึกษาครั้งนี้

สมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ตัวแปรซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accruals) ตามสมมติฐานต่าง ๆ ดังนี้

คณะกรรมการบริษัท

Klein (2002) ให้ความเห็นว่า คณะกรรมการบริษัทที่มีความเป็นอิสระ ประสิทธิภาพ ในการติดตามและประเมินผลงานฝ่ายบริหาร รวมถึงความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของ คณะกรรมการบริษัทจะดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ความเป็นอิสระของคณะกรรมการบริษัท จึงถือเป็น สมมุติฐานหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accruals) ดังนี้

H₁: ความเป็นอิสระของคณะกรรมการบริษัทที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

การมีคณะกรรมการจำนวนมาก ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางความรู้และ ความสามารถของคณะกรรมการหรือสะท้อนให้เห็นถึงการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้ การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น Beasley et al. (2000) ดังนั้นจำนวนคณะกรรมการจึงถือเป็น สมมุติฐานหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับรายการคงค้าง โดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร ดังนี้

H₂: จำนวนคณะกรรมการของกิจการมีความสัมพันธ์ทางลบกับรายการคงค้าง โดยใช้ ดุลยพินิจของผู้บริหาร

ผู้สอบบัญชี

งานศึกษาหลายชิ้นระบุว่า คุณภาพงานสอบบัญชี มีความแตกต่างกัน ระหว่างบรรดาสำนักงานสอบบัญชีทั้งหลาย ยิ่งขนาดสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ ก็ยิ่งมีผู้สอบบัญชีคุณภาพสูง โดยมีการกล่าวอ้างถึงสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ Big 4 audit firms (PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young, KPMG และ Deloitte Touche) ในวงการตรวจสอบบัญชี และยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า ผู้สอบบัญชีในสำนักงาน Big 4 audit firms มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่ามาตรฐาน ขณะที่ผู้สอบบัญชีนอก Non-Big 4 audit firms ถูกมองว่า มีคุณภาพ “มาตรฐาน” หรือ “ต่ำกว่ามาตรฐาน” (Bartov et al., 2001; DeAngelo, 1981; Chtourou et al., 2001) ด้วยเหตุนี้ จึงมีสมมติฐานว่า

H₃: คุณภาพของผู้สอบบัญชีมีความสัมพันธ์ทางลบกับรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

ถ้างบการเงินได้รับรายงานการตรวจสอบบัญชีโดยการแสดงความเห็นแบบไม่มีเงื่อนไข แต่มีวรรคเน้น หรือการแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข หรือไม่แสดงความเห็น หรือแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง จะทำให้งบการเงินนั้นมีข้อสังเกต ในการตรวจสอบหรือพิจารณาเพิ่มมากขึ้น (ชาติ จันทอึ้งยง, 2548, อ้างถึงใน วิวรรณ ธาราหิรัญโชติ, 2548) และ Klein (2002) ด้วยเหตุนี้ ความเห็นของผู้สอบบัญชีที่มีต่องบการเงิน จึงถือเป็นสมมติฐานหนึ่งที่จะส่งผลกับรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร ด้วยเหตุนี้ จึงมีสมมติฐานว่า

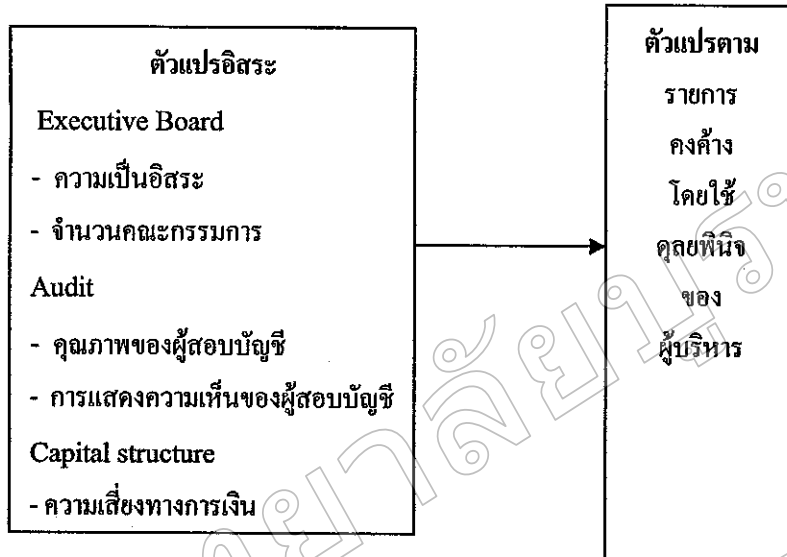
H₄: การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชีที่ไม่มีเงื่อนไขแต่มีวรรคเน้น หรือการแสดงความเห็นแบบมีเงื่อนไข หรือไม่แสดงความเห็น หรือแสดงความเห็นว่างบการเงินไม่ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

โครงสร้างทางการเงินของกิจการ

ปัจจุบันความเสี่ยงทางการเงินมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงเสถียรภาพของกิจการ และความสามารถในการบริหารสินทรัพย์ของกิจการเพื่อให้เกิดสภาพคล่องภายในกิจการ ในการวิเคราะห์ความเสี่ยงทางการเงินจะเป็นการเปรียบเทียบส่วนของเจ้าของที่มีอยู่ กับภาระทางการเงินหรือภาระหนี้คงค้างโดยใช้อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น ในการวัดความเสี่ยงทางการเงิน (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2548) ดังนั้นความเสี่ยงทางการเงินของบริษัทจึงถือเป็นสมมติฐานหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับรายการคงค้างใช้โดยดุลยพินิจของผู้บริหาร ดังนี้

H₅: ความเสี่ยงทางการเงินของกิจการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้ลงทุน และนักวิเคราะห์ข้อมูล ในการเปรียบเทียบข้อมูลในการตรวจสอบงบการเงินของหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อนำไปเป็นแนวทางของหน่วยงานกำกับดูแลในการพัฒนาหรือปรับปรุง กำหนดแนวทางปฏิบัติ การรายงาน รวมถึงการตรวจสอบได้อย่างถูกต้องตามที่ควรและยุติธรรม
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและวิจัย แนวทางสำหรับพัฒนาการศึกษาในวิชาชีพบัญชีต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาจากการเปิดเผยข้อมูลประจำปีงวดอันได้แก่ งบการเงินประจำปี รายงานประจำปี และแบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56 – 1) ของบริษัทที่มีผลการดำเนินงานในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2542-2547 รวมระยะเวลา 6 ปี โดยการศึกษาจะใช้ข้อมูลจากทุกหมวดอุตสาหกรรม ยกเว้นบริษัทที่อยู่ในกลุ่มเงินทุนหลักทรัพย์ (Finance and Securities) กลุ่มธนาคาร (Banking) กลุ่มประกันชีวิตและประกันภัย (Insurance) กลุ่มฟู้ดฟู้ดการ

(Rehabco) กลุ่มธุรกิจขนาดกลาง (MAI) และกลุ่มกองทุน เนื่องจากโครงสร้างการเงินของบริษัทเหล่านี้แตกต่างจากบริษัทในหมวดอุตสาหกรรมอื่น ๆ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะบริษัทที่มีผลการดำเนินงานครบถ้วนตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2547 เป็นระยะเวลา 6 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

คณะกรรมการบริษัท (Executive Board) หมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับความไว้วางใจจากผู้ถือหุ้นให้มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดทิศทางของบริษัท กำกับดูแลและควบคุมให้ผู้บริหารระดับสูงของบริษัททำหน้าที่จัดการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2542)

ผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (Auditor) หมายความว่า ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยผู้สอบบัญชีที่ได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติผู้สอบบัญชี พ.ศ. 2505 การตรวจสอบของผู้ตรวจสอบภายนอก เป็นการตรวจสอบสิ่งที่ได้เกิดขึ้นหรือผ่านมาแล้วของธุรกิจในอนาคตที่จะส่งผลกระทบต่อความถูกต้องต้องงบการเงินของธุรกิจ เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลในงบการเงิน

รายการคงค้างโดยใช้ดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary accruals) หมายถึงรายการคงค้างทั้งสิ้นซึ่งสามารถคำนวณได้จากการนำกระแสเงินสดจากการดำเนินงานหักออกจากกำไรสุทธิ หรือ รายการคงค้างที่ไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจบวกด้วยรายการคงค้างจากการตัดสินใจหักด้วยรายการคงค้างที่เกิดตามเงื่อนไขทางธุรกิจซึ่งกิจการ ไม่สามารถควบคุมได้ (ปัญญทัตม์ฤทธิ์ประดิษฐ์, 2547)